

ОСНОВНІ ПРОБЛЕМНО-ТЕМАТИЧНІ НАПРЯМИ ПРЕСИ УКРАЇНСЬКОЇ ГАЛИЦЬКОЇ АРМІЇ

Н.С. Вовк

Інститут гуманітарних і соціальних наук
Національний університет “Львівська політехніка”

© *Наталія Вовк, 2014*

Розглянуто та проаналізовано основні пресові органи Української галицької армії. Авторка визначає основні проблемно-тематичні напрями військової преси УГА та наводить їх коротку характеристику.

The article examines and analyzes the main presses edition of Ukrainian Galician Army including “Strilets” and “Striletskyj Shljah”. The author defines the problem-themed areas of military press UGA and gives their brief description including: battle your way troops, the formation of the Ukrainian army, social and economic developments in Ukraine, international events and Ukraine in their context, developments in the oppressed Ukrainian lands, meet the religious needs of the military, biographical material, and the host government leaders, the cultural life of the state and army. The author also examines the status information content of contemporary periodicals Western Ukrainian People’s Republic. Analyzing the material can form a definite conclusion about the difficult path of creating Ukrainian troops, its problems and mistakes along the way. Besides, author identifies the following problem-themed areas, typical only for military press UGA: coverage in Galicia, a retrospective reflection of events 1918 (Battle for Lvov), problems of military specialists and their use Galician Army – advantages of specialists – not Ukrainian service to UGA, preserving the integrity of Galician Army’s unity, which substantiated the need to keep the morale of the troops, the desire to win Galicia.

На сучасному етапі державотворення національна військова історична наука активно розвиває нові теми дослідження. У цьому контексті велику увагу звертають на Українську галицьку армію, створення та діяльність якої стала об’єктом та предметом численних сучасних досліджень. На перший погляд сучасні дослідники вичерпно опрацювали цю проблематику. Втім, якщо уважно проаналізувати їх праці, спостерігаємо, що є проблеми, які залишилися поза увагою науковців. Однією з таких проблем є документно-інформаційне забезпечення діяльності УГА загалом та стан військової преси зокрема. Переважно стан інформаційного наповнення тогочасних часописів ЗУНР вчені розглядають лиш поверхнево та в контексті інших питань.

Метою статті є аналіз основних проблемно-тематичного спрямування військової преси Української Галицької армії.

Військові дії, які точилися на теренах Західної України у 1918–1919 рр., потребували від керівництва Західної Української Народної Республіки не лише приймання обдуманих і проаналізованих військових рішень, а й повного інформаційного забезпечення війська. Останнє завдання покликана була виконати, перш за все, преса, як регіональна, так і військова. Тому разом із державними виданнями, регіональною періодикою наприкінці 1918 р. у Галицькій армії з’являється власна військова преса,

яка ґрунтувалася на традиціях, закладених журналістикою січового стрілецтва. З цього приводу С. Сегеда зазначав, що найголовнішим завданням урядових військових видань було: “освітлювати всебічно теорію військового діла і зокрема синтезовану, етапи закінченої світової війни, а також той боротьби, яку провадила Українська армія за державну незалежність України” [1].

Аналіз публікацій видань УГА засвідчує, що більшість їх належала до таких проблемно-тематичних напрямів: бойовий шлях війська; утворення українського війська; суспільно-економічні події в Україні; міжнародні події та Україна в їхньому контексті; події на поневолених Українських землях; задоволення релігійних потреб військовиків; біографічні матеріали керівників уряду та війська; культурне життя держави та війська.

Висвітлення бойового шляху війська – це один із найважливіших проблемно-тематичних напрямів військової преси, бо від успіху боротьби залежало все: господарське, культурне життя України, її міжнародне становище й існування України як держави. Обсяг публікації про бойові події залежав від активності дій на передовій. Затишшя на фронті спричиняло появу на шпальтах газет значної кількості агітаційно-пропагандистських матеріалів, більше уваги надавалося міжнародним подіям та суспільно-політичному життю.

Творення війська – важливий проблемно-тематичний напрям часописів УГА, у яких відображалося всі етапи становлення та розвитку армії. Публікації висвітлювали різні аспекти творення українського війська, етапи його реформування. Наприклад, висвітлювались нові призначення, принципи творення українського війська, найголовніші напрями командування щодо цього. Окремими тематичними напрямами висвітлення преси УГА були: висока фахова підготовка керівників війська; дисциплінованість армії; затвердження і забезпечення одностроїв українського війська; введення відзнак, ступенів (звання), взаємодія фронту і тилу. Військова преса також відображала вплив урядових актів на хід творення українського війська [10].

Аналізуючи матеріали такого типу можна сформулювати певний висновок про нелегкий шлях творення українського війська, його проблеми й помилки на цьому шляху. Матеріали цього проблемно-тематичного напрямку розташовані у хронологічній послідовності, що дає можливість розуміти динаміку процесу. Велика увага звертається на підняття духовності, патріотизму військовослужбовців, їх самооцінку і самоповагу. Окремою тематикою військової періодики УГА була пропаганда ідейної боротьби за незалежну соборну Україну, поширення ідеї серед цивільного населення. Так, у західноукраїнських виданнях редакційні комітети пропонували читачам інструкції щодо пропагандистської роботи: “До Українського Війська з Галичини” [3], “Як освідомлять народ?” [6], “Завдання Галицького війська” [4]. У пресі УГА також робилися наголоси на важливості збору матеріалів про творення українського війська для історії [5]. Низка публікацій історичної тематики у військовій пресі мала на меті показати славне минуле України і утвердити сподівання на майбутнє. У статті “Галичина і Наддніпрянина. Взаємний захист у тяжких хвилях. (Історична пригадка)” проводяться паралелі Західної і Східної України, читач підводиться до висновку про спільність історичного минулого і майбутнього Галичини та Наддніпрянини. З цього приводу С. Серета влучно зауважує, що преса як Армії УНР, так і УГА послідовно дотримувались позиції, що Україна має бути єдиною, соборною, незалежною державою [1]. Україна довгий час була розділена на дві частини, що мало вплив на формування характерних відмінностей між українцями, що населяли західні та східні області. Газети звертали значну увагу на це питання, всіляко підкреслювали у своїх публікаціях єдність українського народу. Наприклад, у статті “Злука всіх земель України та Українське військо” наголошено на надзвичайній важливості цієї події та її вплив на подальшу долю держави: “І ось тепер прийшов

великий час, коли сам український народ у вільній Нар. Республіці може свідомо нищити ту спадщину московської і австрійсько-польської культури, коли може всіх сил доложити щоб з’єднати себе духовно, щоб створити в відношенню до народу – оден український світогляд” [3]. Такі звернення-заклики до єднання лунали і в інших матеріалах центрального видання УГА під заголовками “До Українського війська з Галичини”, “До Українських селян і міщан” [2], де висловлювались прохання селян-наддніпрянців підтримувати військо і біженців з Галичини.

Однією із провідних тем української військової преси було висвітлення економічних та соціально-політичних подій в Україні, від яких залежала доля держави. Глибокий коментар політичних подій давав можливість читачам краще зорієнтуватись у суспільно-політичному житті держави. Преса звертала достатню увагу на питання формування урядів, ведення національної політики. Публікації вказують на постійну увагу часописів до суспільно-політичних подій у державі і неослабний інтерес до таких повідомлень. Тісний зв’язок суспільно-політичних проблем з економічними, зумовлений особливостями історичного періоду становлення української держави, був причиною того, що подекуди автори статті об’єднували в один проблемно-тематичний напрям матеріали, які розповідали про суспільно-політичне та економічне життя країни.

Основний склад УГА переважно складався із представників селянства та сільської інтелігенції, тобто людей, чие довоєнне життя було тісно пов’язане з працею на землі і які розуміли, що від вирішення господарських справ на рівні держави залежить становище і їхніх сіл. Роз’ясненню складних для селян питань політичного та господарського влаштування держави присвячувались матеріали у більшості часописів. Публікації, які об’єднувала проблема господарських проблем, займали значне місце на сторінках газет, але, як підкреслювалося в пресі, без вирішення політичних проблем господарських питань не розв’язати [1]. Також публікувались відомості про становище з хлібом, заходи уряду для постачання армії, грошові відносини. У військовій пресі акцентувалась увага на значенні війська на конкретному етапі у врегулюванні господарських питань.

Актуальність тематики міжнародного життя у військових часописах зумовлювалося складним міжнародним становищем України. На жаль, часто обставини в історії складались так, що доля України вирішувалась не в Україні, оточеній численними ворогами, а залежала від інших держав, що сподівалися на подальше використання України у власних інтересах. У деяких номерах газет матеріали про міжнародні події займали до половини газетної

площі, оскільки редакторський колектив розумів важливість впливу подій у Європі на становище України серед народів Європи, ставлення європейських держав до України на становлення її як держави. Географія країн, відомості про які висвітлено на шпальтах військових газет, широка: Польща, Угорщина, Румунія, Білорусь, Литва, Австрія, Франція, Німеччина, Південно-Слов'янська держава (Хорватія, Сербія, Славонія, Країна, США, Бразилія та ін.). Можна виділити такі аспекти цього проблемно-тематичного напрямку: політичні події за кордоном; військові події в закордонних країнах; новини економіки закордонних країн; аналіз становища України в контексті міжнародних подій і ставлення до неї з боку країн Європи, Америки; новини науки культури за кордоном; закордонні події побутової тематики. Спричинила таку увагу до міжнародних подій і залежність існування самостійної України від політичного курсу Європи та Америки. Тому увага оглядачів зарубіжних подій була прикована, насамперед, до політики. Та марним були сподівання українського народу на підтримку інтересів Української держави.

Окремо варто звернути увагу на матеріали, що висвітлювали політичні події у Польщі. Відомості щодо економіки і політики подано здебільшого стисло. Більше уваги надавалось військовим подіям у Польщі. Крім власних матеріалів, у пресі використовувались передруки з різних газет, переважно польських. Цікавою була практика публікацій ворожих оперативних звітів, які друкувалися в українському перекладі із збереженням змісту оригіналу без коментарів. Поруч публікувалася інформація про ті самі події з погляду редакції. Отже, аналізуючи проблемно-тематичний напрям, що характеризує міжнародне життя, можна зробити висновок про врахування часописами багатогранності інтересів читачів щодо міжнародних подій і вміле використання розміщення матеріалу на газетній площі для посилення інформованості особового складу війська та пропагандистського впливу.

Культурне життя країни часописи висвітлювали досить лаконічно. Це пов'язано із перебуванням Галичини у стані війни, а також із військовою специфікою видання. Військова преса подавала регулярні огляди новин культури з українських військових та цивільних часописів, повідомлення про вихід у світ нових культурологічних видань, повідомлення про культурні заходи в місцях дислокації армійських підрозділів [7]. Серед матеріалів військової преси була низка публікацій, спрямованих на задоволення релігійних потреб військовиків. Їх можна зарахувати до окремого проблемно-тематичного напрямку. Газети регулярно вміщували мате-

ріали, в яких показувалась спільна просвітницька робота армії і церкви, друкували календарі церковних дат, вітання війську від командирів і самої редакції з нагоди найвизначніших християнських свят. Потрібно зауважити, що на сторінках газет не друкували активної релігійної пропаганди, радше релігійність більшості читачів зумовила формування в газеті цього проблемно-тематичного напрямку. Військові часописи, враховуючи психологію військовика, для "релаксації" поміщали цікаві різнопланові короткі повідомлення, що не стосувалися глобальних тем, гумористичні оповідання, патріотичні та ліричні вірші тощо.

Проблемно-тематичними напрямками, характерними лише для військової преси УГА, можна вважати: висвітлення подій у Галичині, зокрема важкого становища українців, звірств поляків; ретроспективне відображення подій 1918 р. (битва за Львів), що мало вплив на сучасне становище в Галичині й на формування світоглядних позицій вояків; проблеми військових фахівців і їх використання Галицькою армією – переваги залучення фахівців – не українців до служби в УГА; збереження цілісності Галицької армії, її єдності, що обґрунтовувалось потребою зберегти бойовий дух війська, прагнення відвоювати Галичину. Характерною ознакою преси УГА були матеріали "Життєпис Вождів Української Армії" [9], де на прикладі життєвого шляху командирів розкриваються історія становлення українського війська, його структура, бойовий шлях, формувалось глибоке розуміння психології особистості командира. В окремий проблемно-тематичний напрям преси УГА варто виділити інструктивні статті щодо написання історичних мемуарів. Низка статей, що виходили з продовженням, інструктували стрільців і старшин, як виконувати цю важливу справу: "Як писати мемуари. Практичні вказівки і пояснення". Серед інструкцій щодо опису села, фабрик, ремесел є ті, що стосуються воєнних дій: "Вибух війни", "Окупація", "На війні" тощо. Завдяки цій клопіткій та планомірній роботі сьогодні маємо багату мемуарну літературу, що допомагає сучасним історикам точніше відтворити картини визвольних змагань. Вже на той час заклики до збереження архівів: "наші архівні скарби розтаскуються, псуються, знищуються, одним через непорозуміння, другим "принципово", третім для своєї власної корості та охорони" [9].

Проаналізувавши війську пресу Української Галицької армії, можна констатувати, що вона не лише висвітлювала військові події з фронту, а й не залишала поза увагою такі сфери життя українського народу, як культура і економіка, міжнародне життя і політичні аспекти співпраці з іншими державами,

соціальний статус населення та оглядовий екскурс в історію України. Безперечно, лейтмотивом преси того часу було творення українського війська та його матеріальне і технічне забезпечення. Необхідно також звернути увагу і на той факт, що на шпальтах газет сформувалася і окрема рубрика, яка висвітлювала події лише в Галичині.

Отже, преса УГА мала не лише інформаційний складник, а й державотворчий, оскільки була покликана об'єднати український народ у боротьбі проти загарбників та створити цілісну, незалежну державу.

1. Сегеда С.П. Порівняльний аналіз тематичних напрямів військової преси Армії УНР та УГА (1919 р.) / С.П. Сегеда // Гілея: науковий вісник: Зб. наук. пр. Національний педагогічний університет ім. М.П. Драгоманова. – К., 2010. – Вип. 34. – С. 72–79. 2. Стрілець. – 1919. – 6 квітня. – №17. 3. Стрілець. – 1919, 11 липня. – №42. 4. Стрілець. – 1919, 14 липня. – №45. 5. Стрілець. – 1919, 23 липня. – №48. 6. Стрілець. – 1919, 24 серпня. – №59. 7. Стрілецька думка. – 1919. – 9 травня. – № 3. 8. ЦДАВОВ України, м. Київ. – Ф. 4069. – Оп.1. – Спр.2. – Арк. 1. 9. ЦДАВОВ України, м. Київ. – Ф. 4069. – Оп. 1. – Спр. 1. – Арк. 4. 10. ЦДАВОВ України, м. Київ. – Ф. 2208. – Оп. 6. – Спр. 121. – Арк. 1.